شعر و تراژیدیا

هۆشەنگ شێخ محەمەد

2007/12/25

ئەگەر هەبوون ئەو رووگە بێ هەقیقەت و بێ مانایە بێت، کە لەدەرەوەی هۆشمەندی (من)دا، هیچ هەبوونێك بەرجەستە نەکات، ئەگەر هۆشمەندیی من هەقیقەت و ماناکانی هەبوون بەرهەمبێنێت، ئەوە ئەبێت پەیوەندی من و ئەو هۆشمەندییە و ئەو هەبوونە چی بێت؟ ئەبێت پەیوەندی من و خودا و شەیتان و ئەدەبیات و شعر و نووسین و عەشق و ژن و خوێندنەوە و فەلسەفە و ئیرادە و باوەڕ و دواتریش هەقیقەت چی بێت؟

ئەگەر نیچە (خودای) کوشت و (مەسیحییەتی) وێران کرد، و ئەگەر لە شوێنی دین و خوا، کەوتە گەڕان لە هەقیقەت و مەسیحی گۆڕییەوە بە زەردەشت؟

ئەگەر (من) ئەو هۆشمەندییە شەیدایە بێت بۆ گۆڕین و گەڕانی بەردەوام لەو هەقیقەتانەی هەمیشە خۆیان وێران ئەکەن و هەمیشە خۆیان دروست ئەکەنەوە لە فۆرمی تازەتر و ناوی نوێتر و قاوغی وێرانتر و کاولتر؟

ئایا ئەو هۆشمەندییە لە کوێ لەو (من)ە دا خۆ نمایش ئەکات؟ لە کامە دەفتەری وێرانەدا ئەو زمانە ئەدۆزێتەوە کە بەردەوام بەرەو تێکشکان و بونیادنانەوە هەنگاو بنێت؟ بەردەوام ژیان بکاتە دونیایەکی رووخاو بە پێوە؟

کێ ئەو منە ئەکاتە فانتازیا و وزەیەکی خەلاق و وێرانکەر تا لێنەبوونـەوە لـە جیـاوازی دروسـتکردن و بەرهەمهێنانی کوفر و شکاندنی پیرۆزییەکانی خواو شەیتان و دونیا و هەبوون؟

ئـەو منانـەی لـەدەرەوەی (ئـەدەبیات) بـە تایبـەتی "شـعرو رۆمـان" وەك چـاوگەیەك بـۆ وەبـەرهێنانی فانتازیا و ، وەك دەستەمۆیەکی فانتازیاش ئەبێت چاوەڕێی چ چارەنووسـێك بـن؟ ئەوانـەی لـە دەرەوەی ئەدەبیاتن ئەوانە نین کە ئەدیب نین یان شعر و رۆمان نانووسن، بەڵکو کارەساتی گەورەی ئەوانەیە کە لـە نـاو شـعر و رۆمانـدا جۆرە ژیانێـك ئەکـەن، خاوەنی جـۆرە منـێکن کـە ئـەو هۆشمەندییـە بەرهـەم ناهێنێت بۆ ئەوەی نە ئەدەبیات و نە ژیان و نە (من) بکەن بە فانتازیا، نابنە خاوەنی ئەو زمانـەی کـە نەفی (جوانییەکان ، ماناکان و دونیایەکان ئەکاتەوە) نابنە خـاوەنی ئـەو زمانـەی پـێش هـەموو شـتێك شەڕی خۆی ئـەکات، شـەڕی خـۆی ئـەکات لـە جیاوازیـدا ، لـە خوڵقانـدنی تێکشکاندنێکی ئەبەدیـدا، لـە هەڕمێن بوونی میتای زمان و ئامـاژەکاندا، شەڕی ئەو هۆشمەندییە ئەکات کە هەمیـشە لـە مانایـەك لـە ماناکان، لـە جوانییـەك لـە جوانییـەکان، لـە دونیایـەك لـە دونیایـەکان لـە هـەبوونێك لـە هەبوونـەکان گیرۆدە ئەبێت.

شـەڕی (مـن) لـە ئەدەبیاتـدا شـەڕە لەسـەر ئـازادی، شـەڕە لەسـەر تێکشکاندن، لەسـەر گیرۆدەنـەبوون و جەوهـەرگیریی، شـەڕە لەگـەڵ هۆشمەنـدی، لەگـەڵ ئـەو مانایانـەی خـوا و دیـن و دونیـا و ئـەقڵ و خەونەکانی ئێمە کە هەر یەکە و لە شێوەیەکدا هەکایەتی گیرۆدەبوونەکانی خۆی ئەنووسێتەوە.

(مـن) تـەنیا لـە ئەدەبیاتـدا، ئـەدەبیات بـەمانای تـەنیا کـردەی نووسـین نـا، بـەڵام نووسـین وەك جـۆرە بەرجەسـتەبوونێك نـەوەك وەك گیرۆدەبوونێـك، نووسـین وەك بـێ پیرۆزییـەك نـەوەك وەك پـیرۆزی، نووسین وەك کاولکردن نەوەك وەك بونیادنـان، نووسـین وەك ئـەدەبیات، نـەوەك وەك قورئـان و کتێبـە پیرۆزکراوەکان، نووسین وەك تێکستێك کە خۆی بە فانتازیای خۆی.. خۆی وێران ئەکات و ئازاد ئەکات، نەوەك وەك کردارێك کە جوانی و مانا و هۆشمەندی ئـەخوڵقێنێ. نووسـین بـە واتـا ئازادەکـانی منێکـی نـەفیکرا و لـە خۆیـدا، بـە مانـای منێکـی مەسـخ بـوو لـە جەوهـەر و هەبوونیـدا، بـەو مانایانـەوە کـە بەرهەمی تێکستێکن فانتازیا گەمە بە دونیا و جیهانەکانی دەرەوە و ناوەوەی نووسین خۆیشی ئەکات.

ئەگەر شعر ئەو وزە خەلاقەی هەبێت کە خودا و شەیتان و هەقیقەت وەك بوونەوەرێکی فانتازی بخاتە ناو ئاماژەکانی خـۆی و هـەبوونیان بکاتـە تـەنیا زمـان و بـە پرسـیارە شـیمانەییەکانی جیهـانی خـودا و شەیتان و هەقیقەت تەفروتونا بکات، ئەوا شعر بـەو وزە لـە بـن نـەهاتووەی ئامـاژە فانتازییاکـانی ئـەو ئازادییەیـە کـە چـەمکەکانی ئـازادی و تراژیـدیا و گریـان و پێکەنینـەکانی مرۆڤـی گـیرۆدە بـە هـەموو پیرۆزییەکان ئەخاتە بـن شـەبەنگی ئـەو گومـان و کاولکارییـەی پرسـیار و گـەڕان لـە هەقیقەتـەکان لـە بوونەوەرێکی هۆشمەند و ئازاد و پیرۆز و قانع و باوەڕپێکراو و دانا و لێهاتوو و جوان و سەنگین و پـڕ ماناو ئەخلاق و هتد...، ئەکاتە بوونەوەرێك تەنیا شەیدای فڕینی خـۆی بێـت بەسـەر نامووسـی ڕژاو و ئەخلاقی بـاو و سـەنگینییە سووکەکەی و لێهاتووە ڕیاکارەکـەی و داناییـە گێلییەکـەی و بـاوەڕپێکراوە پڕی گومانەکە و ئازادییە بن دەستەکە و هۆشمەندە گیرۆدەبووەکە،

لە ناو هەموو ماناکاندا شعر دێت و ئەڵێ ئەی (من) چەند بێ مانا و بێ هەقیقەت و بێ وەڵامی؟ چەند بێ گومان و بێ ئازادی و کارەساتاوی؟ چەند تراژیدی لە ناو گەمەکانی هۆشمەندی و هەبووندا؟ چـەند

بێ ئاوەز و زەوق و مەعریفە و ئەخلاق و گەندەڵی لە ناو ئەو گەمە بێ زەوقانەی بێ فانتازیا لە دین و سیاسەت و ئەدەب و نووسین و ڕۆشنبیرییەکدا بەڕێوەیان ئەبەیت و هیچت نیە جگە لە خودایەکی کوژرا و هەقیقەتێکی خنکاو لەناو وەلأمەکانیدا و ئازادییەکی پڕ لە کەلەپچە و هونەرێکی بێ سەواد؟

تراژیدیا، کە ژیان ئەپێچێتەوە، لە لایەکەوە خوداییەك لە شێوەی (الله)، شەیتانێك لە شیوەی (یەکەم بوونەوەری سزادراو) و هەقیقەتێك وەك ئەلتەرناتیفی خودا، فێڵێك لە بڕی گەمەکانی شەیتان، و دونیا بە هۆشمەندی و مانا و جوانییەکانی، لە بڕی زمان ، دێن و تراژیدیا ئەکەنە ناو روحی مرۆڤەوە، ناو هۆشمەندی مرۆڤەوە ناو جەستەی ناو خوێنی ناو هەموو کونیلە و دەمارەکانی، ناو دیتن و چاو و دەنگ و بیستنەکانی، پێت ئەڵێ ئەی (من) وەرە لەگەڵ خودا لەگەڵ قەدەر دەست بخە ناو خەون و گەمەکانەوە، وەرە لەگەڵ شەیتان جەستەت بخە ناو ئاگری سزاوە، وەرە لەگەڵ ماناکاندا بە تەبایی بفڕە و لەسەر جوانییەکانی شەڕ و کوشتن و بێکارییەکانی ڕۆشنبیریدا بنیشەوە.

ئیدی ئەو دێت و (من) ئەبات،بێ گەمە و بێ خەون و بێ نووسین و بێ زمان لە ڕۆشنبیرییەکدا فڕێت ئەدات، کە هەناسەیەك نەماوە بۆ فانتازیا، بۆ ناسینی تراژیدیا. بۆ ناسینی تێکشکاندن و ئازادی لە نێو ئاماژەکاندا.

ئیدی لێرەوەیەوە (من) فریا بۆ شعر و ئەدەبیات ئەبات، لێرەوە شعر بیرمان دێنێتەوە چ تراژیدیایەك لە گیانمانەوە دزراوە، چ فەرتەنەیەك لە مانا و لە جوانی فانتازیای لە روحماندا وشك کردووە، شعر دێت و لەسەر کەلاکمانەوە قاوغی ئەو هۆشمەندییانە ئەشکێنێت و تراژیدیا لە ڕۆحماندا خەلق ئەکاتەوە بۆ ئەوەی بتوانین بەدیار ئەو لەشکرەی لەمانا و جوانیدا خۆی ختم کردووە چ دونیایەکی تۆکمە و خوداییانە و هۆشمەندانە و بێ فانتازیا و بێ تراژیدیایە دانیشین و خەندەیەك بگرین؟!

شعر دێت و ئەو ریتمانە هەپڕوون بە هەپڕوون ئەکات، دێت و خواکان ئەکوژێت ، شەیتانەکان ئەکاتەوە بە بوونەوەری ژیکەلە و دەم بە پێکەنین گوڵیان پێ ئەچێنێت، جیهانی هەقیقەتەکان پڕ ئەکاتەوە لە تراژیدیا و پێغەمبەرەکان پیرۆزی گووتەزاکانەوە دەرباز ئەکات و لەگەڵ گومانەکان ئاشتییان ئەکاتەوە. دونیایەکی دیکە لە تراژیدیا بۆ هەموو بوونەوەرەکان خەلق ئەکاتەوە و بە هیچیشیان نالچیچت ئەوە

ئەدرێسی ماڵەکەتە و لەوێ نیشتەجێ بە!
لە شعردا نیشتەجێبوون بەو مانایەی لەسەر هەقیقەتێکی ئەلتەرناتیف خۆت بگرییەوە نیە، شعر بێ پلان دونیایەکان ئەکا بە تراژیدیا و هەر بێ پلانیش لە پڕبوونەوەی کۆلانەکانی روح بە گریان یان خەندە یان بەهەر جیهانێك بۆ خۆی ناکاتە خەم.
لە شعردا جیهان تاریکە و زمان چاوی هەیە، دونیا پڕە لەمانا و شعر پڕە لە قەوزا، جیهان پڕە لە جوانییەکانی هۆشمەندی، شعر پڕە لە تراژیدیای فانتازیا. شعر خۆی لە خۆیدا بۆ جیهانەکانی هەبوون تراژیدیایەکی گەورەیە، تراژیدیایەکە کە ناهێڵێت جیهان بێ سەر ئێشە بتوانێت بەردەوامی بە خۆی بدات، شعر هەموو ساتێك ئەتوانێت ماناکانی هەبوون ئاوەژوو بکاتەوە، هەموو سستەمە ئەقلانی و هۆشمەندییەکانی لە ئاماژەدا بکاتە تراژیدیا بۆ مرۆڤ و بوونەوەرەکانی دی، یان راستتر رووە شاردراوەکانی ئەو سستەم و ئەقلانە هەڵداتەوە کە هەر یەکەیان لەسەر کوشتنی ئەوانیدی خۆیان ئەکەن بە هەقیقەت، هەر یەکەیان بە کوشتنی ئەوانیدی خۆیان ئەکەن بە حەکایەت، لەسەر بێدەنگکردنی ئەوانیدی خۆیان ئەکەن بە زمان، خۆیان ئەکەن بە رەنگ، بە هونەر ، بە هێل و بە سێبەر و بە جوانی. ئەمە هەمووشی لە غیابی تراژیدیادا، لە بێدەنگ بوونی تراژیدیادا، لە پەراوێزکردنی تراژیدیا و کوشتنی فانتازیادا.
شعر ئەو رووگەیەیە، حەیایەك بە زمان ئەداتەوە، حەیایەك بە تراژیدیا و فانتازیا ئەداتەوە، حەیاش بە مرۆڤ خۆی ئەداتەوە، لە کاتێکدا هەبوون لەگەڵ هەر مانایەکی دا، هەزاران مانای دی ئەکوژێت، لە کاتێکدا لەگەڵ هەر جوانییەکیدا هەزاران جوانیدیکە تەفروتونا ئەکات، لە ساتێکدا لەگەڵ بالادەستبوونی جۆرە مرۆڤێکدا هەزارن مرۆڤی دی ئەسڕێتەوە، لەکاتێکدا لەگەڵ فۆنۆسێنترالێکدا هەزاران دەنگی دیکە کپ ئەکات، لەگەڵ هەر لۆگۆسینترالێکدا هەزران لۆگۆسی دی فەنا ئەکات، ئەوە شعر بە ئاماژە، بە فانتازیا دێت و هەموو هەبوون ئەخاتە ناو گەمە پێ پلانەکانی زمانەوە، ناو رۆل و رێسا بێ مەبەستەکانی ئاماژەوە، ناو خەون و ئازادییەکانی فانتازیاوە.
ئیدی پەیوەندی (من) بە خودا و شەیتان و ئەدەبیات و شعر و نووسین و عەشق و ژن و خوێندنەوە و فەلسەفە و ئیرادە و باوەڕی و دواتریش هەقیقەت هیچ نیە.. جگە لە تراژیدیا نەبێت، تراژیدیاش جگە لە شعر رەنگە چیدیکە نەبێت.